

بررسی همسر داری در سیره امام خمینی (ره) با رویکرد نوگرایی در اندیشه و عمل

(ارائه مقاله در بخش دانشجویی کنگره)

بهاره همت‌پور^۱

حمیدرضا نیکوکار^۲

چکیده

«بررسی همسر داری حضرت امام خمینی (ره) با رویکرد نوگرایی در اندیشه و عمل»، موضوع این مقاله است. هدف از این مطالعه، بیان مسائل و مبانی رفتاری - اخلاقی آداب همسر داری در سیره حضرت امام (ره) است؛ به گونه‌ای که منتهی به ارائه یک شناخت قوی و مستحکم از همسر داری ایشان که دارای نوگرایی در اندیشه و عمل است، گردد. این مطالعه مروری، سیری بر استناد موجود در زمینه همسر داری در سیره حضرت امام (ره)، با تکیه بر منابع اصیل اسلامی است. با مراجعه به منابع خاطرات و سیره آن بزرگوار و خاطرات فرزندان و نوه‌ها و دیگر نزدیکان ایشان سعی گردید الگوی آداب همسر داری اسلامی در سیره و آموزه‌های آن حضرت با رویکرد نوگرایی در اندیشه و عمل را تبیین نماید. نتایج این تحقیق نشان می‌دهد از دیدگاه حضرت امام (ره)، همسر مناسب برای هر فرد کسی است که هم‌فکر و هم‌کفو وی باشد. اندیشه حضرت امام (ره) در زمینه همسر داری دارای نوگرایی است. امام (ره) با توجه به شناختی که نسبت به زن داشت و به گوهری وجودی زن پی برده بود، شخصیت زن را تکریم کرده و به همسر خود ارج می‌نهاد. امام خواهان همسری فعال و اصولگرا بود؛ یعنی همسری که قرآن را به عنوان یک اصل در جای جای زندگی خویش به کار گیرد. برخورد ایشان با همسرشان به خوبی نشان‌دهنده این جمله آن حضرت است که می‌فرماید: قرآن کریم انسان‌ساز است و زنان نیز انسان‌ساز هستند. واژگان کلیدی: حضرت امام خمینی (ره)، همسر داری، خانواده، نوگرایی

۱ - دانشجوی کارشناسی ارشد مطالعات زنان (حقوق زن در اسلام) دانشگاه تربیت مدرس؛ b_hematpoor@yahoo.com

۲ - دانشجوی کارشناسی ارشد حقوق (جزا و جرم‌شناسی) دانشگاه علامه طباطبائی

مقدمه

جهان هستی و خلقت بر زوجیت استوار شده است، زوجیت قانون حیات و بقاست. خداوند متعال زوجیت را در متن زندگی انسان قرار داده و آن را موجب گسترش نسل بشر دانسته است: «وَاللَّهُ جَعَلَ لَكُم مِّنْ أَنْفُسِكُمْ أَزْوَاجًا» (نحل: ۷۲)؛ خداوند برای شما از جنس خودتان همسرانی قرار داد.

حساس‌ترین انتخاب در طول زندگی انسان، انتخاب همسر است، که بر اساس آن نهاد خانواده شکل می‌گیرد. در سایه تشکیل خانواده و روابط خوب میان زن و شوهر، کمال و رشد ویژه‌ای به دست می‌آید که شاید جایگزین نداشته باشد. حضرت رسول (ص) تشکیل زندگی مشترک را بزرگ‌ترین بنای اسلام قلمداد می‌نماید و آن را دارای برکات و ثمرات فراوانی می‌داند و می‌فرماید: هیچ بنایی در اسلام محبوب‌تر از تشکیل خانواده نیست (صالحی، ۱۳۸۵، ص ۷).

از مهمترین موضوعات ازکان خانواده، بحث آیین همسررداری است. در واقع در تعریف همسررداری می‌توان گفت: مهارتی است که زن و شوهر (زوجین) با شناخت توانمندی‌ها، تفاوت‌ها و حساسیت‌های یکدیگر بتوانند به نیازهای جسمی، عاطفی، روانی و جنسی طرف مقابل پاسخ دهند. به طوری که هر دو احساس رضایت خاطر نموده به آرامش نسبی دست یابند. در طول تاریخ بشری، به ویژه در اوایل قرن بیستم، متأسفانه شاهد رفتارها و طرز فکرهایی بودیم که در آن برخی سعی داشتند بنیاد خانواده را فسخ کنند، روابط خوب زن و شوهر را به هم بریزند و آن را طرد کنند؛ اما تاریخ به خوبی گواه است که در این اندیشه زهرآگین، چه فاجعه‌ای برای بشر نهاده شده است!

سیره معصومان (علیهم السلام) و بزرگان، به ویژه وجود نورانی حضرت امام خمینی (ره) همواره سعی در حفظ و گسترش این پیوند و حفظ روابط خوب میان زن و شوهر دارند، که نشان‌دهنده اهمیت ذاتی و حیاتی آن است.

امام خمینی (ره) در جایگاه فقیهی بزرگ و فیلسوف و عارفی عالی‌قدر و به عنوان رهبر انقلاب اسلامی چنان به جایگاه زن و همسر در زندگی اهمیت می‌دادند که این مسئله نشان‌دهنده این جمله پیامبر (ص) است که زن را گرامی نمی‌دارد، مگر مرد بزرگوار (بااخلاق) و او را سبک نمی‌شمارد مگر مرد پست و لئیم. برخورد و رفتار حضرت امام با همسرشان چنان است که آن را می‌توان نوعی نوگرایی در اندیشه و عمل دانست و نشان‌دهنده این است که حضرت امام خمینی (ره) پس از معصومان که برگزیدگان خاص الهی‌اند، نسخه‌ای بی‌مثال از شخصیتی جامع است که برای شناخت وی باید از زوایای متعددی به ارزیابی وی پرداخت. این نوشتار بر آن است تا روش‌های راهبردی و نیکوی همسررداری از دیدگاه امام و نوگرایی ایشان در این زمینه را بیان نماید.

روش مطالعه

این مقاله از مقالات مطالعاتی و ترویجی است. در واقع این مقاله بر پایه جابه‌جایی، تلفیق و ترکیب دانش موجود تهیه شده است و معمولاً به روشن شدن زوایای مسئله‌ای کمک می‌نماید. (حافظ نیا، ۱۳۸۷، ص ۳۰۳)

این مطالعه مروری، سیری بر اسناد موجود در زمینه همسررداری در سیره حضرت امام(ره)، با تکیه بر منابع اصیل اسلامی است. با مراجعه به خاطرات و سیره آن بزرگوار و خاطرات فرزندان و نوه‌ها و دیگر نزدیکان ایشان، سعی گردیده است الگوی آداب همسررداری اسلامی در سیره و آموزه‌های امام با رویکرد نوگرایی بررسی شود.

یافته‌ها (بررسی نحوه رفتار امام با همسران)

۱- محبت: حاکمیت روح عاطفی و نگاه‌های محبت‌آمیز در خانه

یکی از عوامل سعادت خانواده، که امید و حرکت را به ارمغان می‌آورد، محبت زن و شوهر به یکدیگر است. انسان‌ها نیازهای عاطفی فراوانی دارند که نیاز به محبت و عشق یکی از اساسی‌ترین آن‌هاست. زن و شوهر باید هر کدام نسبت به همدیگر ابراز عشق و علاقه کنند و در ظاهر و باطن، خیرخواه یکدیگر باشند. به دلیل آنکه زن موجودی عاطفی است و عواطف و احساسات او بر جنبه‌های دیگرش غلبه دارد. نیاز او به محبت بیش از مردان است و شاید به همین دلیل است که خداوند نسبت به زنان مهربان‌تر از مردان است؛ چنان‌که رسول خدا(صلی الله علیه وآله) می‌فرماید: خداوند تعالی نسبت به زنان محبت ویژه‌ای دارد و آنان را همواره مورد لطف و مهربانی قرار می‌دهد.

همه مردم تشنه دوستی و محبتند و دوست دارند محبوب دیگران باشند. اگر محبت دوطرفه شد بنیان زندگی زناشویی استوار می‌شود. (امینی، ۱۳۷۸، ص ۲۷)

خداوند بزرگ در قرآن مجید به محبت و علاقه‌ای که در بین زن و شوهر وجود دارد اشاره کرده و می‌فرماید: از نشانه‌های او این است که از جنس خود شما برای شما همسرانی آفرید، تا در کنار آن‌ها آرامش یابید و در میانتان مودت و رحمت قرار داد. (سوره روم/۲۱)

حضرت امام(ره) نیز بر طبق همین اصل محبت با همسر رفتار می‌کرد. خانم زهرا اشراقی نقل می‌کند: امام علاقه وافری به همسران داشتند، به طوری که از نظر امام همسران در یک طرف قرار داشت و بچه‌هاشان در طرف دیگر و این دوست داشتن با احترام خاصی همراه بود. (رجایی، ۱۳۸۴، ص ۷۴)

امام(ره) در هنگام خلوت و استراحت خویش خواهان این بودند که همسران در کنارشان باشند؛ زیرا همسر مایه انس و الفت است و در کنار همسر بودن باعث آرامش است.

۲- احترام به همسر و خانواده

اگر انسان به همسر خویش احترام کند او هم در مقابل احترام خواهد گذاشت و رشته محبت در میان زن و شوهر استوارتر و پیمان زناشویی بادوام‌تر خواهد شد. (امینی، ۱۳۷۸، ص ۴۰)

حجت‌الاسلام و المسلمین سید محمود دعایی نقل می‌کند: امام به دلیل احترامی که برای خانواده‌شان قائل بودند و به دلیل اهمیتی که به ضرورت احترام گذاشتن و درک شخصیت زن داشتند، به دلیل بی‌احترامی که

ملازیشان به شخصیت خانواده امام نشان داده بود، امام بسیار از او ناراحت شد و او را طرد کردند. (رجایی، ۱۳۸۴، ص ۸۷)

۳- خوش اخلاقی

امام صادق(ع) می‌فرماید: هیچ چیز در زندگانی گواراتر از خوش اخلاقی نیست (مجلسی، ۱۹۸۳، ص ۳۸۹) و یا در جای دیگر امام صادق (ع) می‌فرماید: خدا به آدم خوش اخلاق ثواب جهاد می‌دهد، صبح و شب برایش ثواب نازل می‌شود. (همان، ص ۳۷۷). برخوردار امام با خانواده‌شان در همه شرایطی پیامبرگونه بود. امام(ره) در موقع ورود خانم به منزل می‌خندیدند - هنگامی که خانم از مسافرت برمی‌گشتند - و این یکی از راه‌های ابزار علاقه امام به خانم بود.

۴- هیچ‌گاه به همسر امر و نهی نمی‌کردند.

خانم زهرا مصطفوی در دانشگاه شهید چمران اهواز نقل می‌کند: من ندیدم در طول زندگی، امام(ره) به خانمشان بگویند در را ببندید. بارها و بارها می‌دیدم که خانم می‌آمدند و کنار آقا می‌نشستند، ولی امام خودشان بلند می‌شدند و در را می‌بستند و حتی وقتی پا می‌شدند به من هم نمی‌گفتند که در را ببندم. یک روزی من به آقا گفتم خانم که داخل اتاق می‌آید همان موقع به ایشان بگویید در را ببندد، گفتند: من حق ندارم به ایشان امر کنم.

در جای دیگر حجت‌الاسلام و المسلمین آشتیانی نقل می‌کند: امام(ره) در منزل به اهل خانه امر و نهی نمی‌کردند و کارهای شخصی خود را شخصاً انجام می‌دادند. ایشان برای یک لیوان آب هم به کسی فرمان نمی‌دادند (رجایی، ۱۳۸۴).

فرشته اعرابی از قول همسر امام(ره) نقل می‌کند: من در طول شصت سال زندگی ایشان هیچ وقت ندیدم آقا از من توقعی داشته باشند، توقع ایشان از ما فقط این بود که گناه نکنیم (رجایی، ۱۳۸۴).

شایسته است مرد در حد معقول، خود را با خانواده منطبق سازد. خودخواهی و سخت‌گیری‌های بی‌جا که منجر به ایجاد روش استبدادی در خانواده می‌شود و به روابط سالم بین افراد خانواده و نیز تربیت صحیح فرزندان لطمه وارد می‌سازد، دوری کند. یک مرد اگرچه مدیر و سرپرست خانواده است، اما نباید مستبدانه به امر و نهی پردازد، بلکه باید به دیدگاه‌های همسر و فرزندان خود نیز توجه داشته باشد و با در نظر گرفتن خواست و سلیقه‌های معقول و مشروع آنان، امور خانواده را تنظیم کند. بی‌توجهی به این نکته و سخت‌گیری بیش از حد، عواقب زیان‌باری همچون از بین رفتن محبت، ایجاد نفرت، جدایی روحی و روانی و ایجاد محیط خفقان‌آور در خانه در پی دارد.

به راستی زندگی حضرت امام(ره) و منش و سلوک ایشان در زندگی الگویی است برای همه خانواده‌های ایران اسلامی.

۵- دل‌بستگی به همسر

یکی از ویژگی‌های همسر امام (ره) فداکاری ایشان است و حضرت امام (ره) می‌فرماید: علت علاقه عمیق من به همسر فداکاری ایشان بود و می‌فرمودند: خانم بی‌نظیر است. ایشان ۱۵ سال در آب و هوای گرم نجف مشکلات را تحمل کردند و همه جا همراه امام بودند، در حالی که در خانواده پدریشان در رفاه به سر می‌بردند و دختر ۱۵ ساله‌ای بیش نبودند که به خانه امام وارد شدند، مثل این‌که در آن موقع قم را دوست نداشتند ولی هرگز این مسئله را نزد امام اظهار نکرده بودند: خانم زهرا اشراقی نقل می‌کند: امام (ره) همیشه در پاسخ ما که می‌پرسیدیم "چه کنیم شوهرانمان به ما این همه علاقه‌مند باشند؟"، می‌گفتند: اگر شما هم این‌قدر فداکاری می‌کردید، همسرانتان تا آخر همین قدر به شما علاقه خواهند داشت. (رجایی، ۱۳۸۴)

و یا در نامه‌ای که حضرت امام (ره) برای همسرشان می‌فرستند شدت علاقه امام (ره) به همسر دقیقاً مشهود است. گزیده‌ای از این نامه آورده شده است که به شرح ذیل است:

تصدقت شوم، الهی قربانت بروم، در این مدّت که مبتلای به جدایی از آن نور چشم عزیز و قوت قلبم گردیدم متذکر شما هستم و صورت زیبایت در آینه قلبم منقوش است. عزیزم امیدوارم خداوند شما را به سلامت و خوش در پناه خودش حفظ کند (حال) من با هر شدتی باشد می‌گذرد ولی به‌حمدالله تا کنون هر چه پیش آمد خوش بوده و الان در شهر زیبای بیروت هستم، حقیقتاً جای شما خالی است. فقط برای تماشای شهر و دریا خیلی منظره خوش دارد. صد حیف که محبوب عزیزم همراه نیست که این منظره عالی به دل بچسبد (صحیفه امام، ج ۱، ص ۲).

۶- سپردن امور منزل به همسر

چون مردها آن‌قدر فرصت ندارند که در تمام امور منزل دخالت کنند و اصولاً در این جهت تخصص ندارند، صلاح است که امور خانه‌داری را در اختیار همسرشان قرار بدهند و در این باره به وی آزادی بدهند که بر طبق ذوق و سلیقه خویش خانه را اداره کند.

خانم زهرا مصطفوی نقل می‌کند: امام (ره) نسبت به مسائل منزل، مادرمان را مختار تام معرفی کردند و این را خود آقا می‌خواستند که این‌طور باشد. کارهای شخصی مسئولیتش به عهده مادرمان بود و خرج منزل هم همین‌طور بود؛ یعنی از اول خرج دست مادرم بوده، در صورتی که اگر ما زمان را در نظر بگیریم آن زمان آقایان خودشان نظارت داشتند بر خرید منزل. (رجایی، ۱۳۸۴، ص ۸۳)

۷- عیب‌جویی نمی‌کردند

رسول خدا می‌فرماید: هرکس از دیگران عیب‌جویی کند مورد عیب‌جویی خدا قرار خواهد گرفت و چنین شخصی ولو در خانه‌اش باشد رسوا خواهد شد (زمخشری، ۱۳۶۶ ه.ق، ص ۲۰۶).

فریده مصطفوی نقل می‌کند: اگر روزی خانم غذا تهیّه می‌کردند، هرچه قدر هم که بد می‌شد، کسی حق اعتراض نداشت و امام از آن تعریف می‌کردند (رجایی، ۱۳۸۴، ص ۸۳)

۸- کمک کردن در کارهای منزل

امام (ره) انجام کارهای منزل را وظیفه زن نمی‌دانستند، می‌فرمودند اگر خودش دلش خواست انجام بدهد، ولی مرد حق ندارد بگوید این کار را بکن یا آن کار را نکن.

خانم فریده مصطفوی نقل می‌کند: امام (ره) همیشه در کارهای منزل کمک می‌کردند و به ما نیز می‌گویند که کمک از بهشت است. مردانگی به این نیست که وقتی مرد وارد خانه شد دست به سیاه و سفید نزنند و فقط امر و نهی کند، خانه ستاد فرماندهی نیست بلکه کانون صفا و محبت و همکاری است.

در پایان این ویژگی حضرت امام (ره) را با این فرمایش پیامبرگرامی (ص) به پایان می‌بریم که می‌فرمایند: «یا علی! هیچ مردی به اهل و عیال خود خدمت نمی‌کند، مگر آنکه از صدیقان یا شهیدان باشد یا کسی باشد که خداوند خیر دنیا و آخرت را برای او خواسته باشد» (مجلسی، ۱۹۸۳، ص ۱۳۲).

۹- کمک در بچه‌داری

فرزند ثمره مشترک ازدواج زن و مرد است؛ بنابراین بچه‌داری نیز یک وظیفه مشترک زن و شوهر است، نه تنها وظیفه زن.

امام (ره) حتی در نگهداری بچه‌ها نیز به همسرش کمک می‌کرد. خانم فاطمه طباطبایی نقل می‌کنند: خانم تعریف می‌کردند که چون بچه‌هاشان شب‌ها خیلی گریه می‌کردند و تا صبح بیدار می‌ماندند، امام (ره) شب‌ها را تقسیم کرده بودند؛ یعنی مثلاً دو ساعت خودشان از بچه‌ها نگهداری می‌کردند و خانم می‌خوابیدند و دو ساعت خود می‌خوابیدند و خانم بچه‌ها را نگهداری می‌کرد. روزهای بعد از تمام شدن درس، امام (ره) ساعتی را به بازی با بچه‌ها اختصاص می‌دادند تا کمک خانم در تربیت بچه‌ها باشند. (رجایی، ۱۳۸۴)

عوامل نوگرایی در اندیشه و عمل حضرت امام خمینی (ره) در زمینه همسر داری

۱- آرامش روحی و روانی

چیزی که در حال حاضر جهان از آن رنج می‌برد، فقدان آرامش وطمأنینه است. ازدواج به دلیل ایجاد تفاهم و همدلی، بسیاری از نیازهای روحی انسان را تأمین می‌کند و انسان در سایه تأمین این نیازها که در واقع نیازهای اساسی اوست، به آرامش روحی دست می‌یابد.

حضرت محمد (صلی الله علیه و آله) زندگی مشترک را عامل ایجاد امنیت روحی و روانی زن و شوهر می‌داند و می‌فرماید: بنده مسلمان پس از اسلام به فایده‌ای بالاتر از زن باایمان دست نیافته است که وقتی به او نگاه می‌کند خوشحال شود و به آرامش برسد (صالحی، ۱۳۸۵، ص ۷۶).

امام یکی از بزرگترین ثمرات زندگی مشترک را، آرامش و امنیت روحی و روانی بیان می‌نماید و آن را دارای بزرگ‌ترین برکات و ارزش‌ها می‌داند.

والا ترین هدف و کارکرد خانواده تکمیل هویت و تأمین آرامش همسران است. در سایه آرامش، انسان‌ها به رشد و بالندگی مناسب دست می‌یابند و اخلاقیات‌های خود را بروز می‌دهند. مهر و محبت، صمیمیت و وفاداری از مهم‌ترین عوامل پایداری و تقویت نهاد خانواده است؛ همچنان‌که حفظ کانون خانواده یکی از اصیل‌ترین تکالیف هر یک از همسران محسوب می‌شود.

حضرت امام در حقیقت تشکیل خانواده و رابطه زن و شوهر با همدیگر را موجب سعادت و نیک بختی و به دست آوردن ثمرات و نتایج والای مادی و معنوی می‌داند و این خود اهمیت فوق‌العاده تشکیل زندگی مشترک را نشان می‌دهد.

اولین اصلی که در اندیشه حضرت امام (ره) است و نشان‌دهنده نوگرایی در اندیشه و عمل ایشان در برخورد با همسر و خانواده است، اصل آرامش روحی و روانی است. ایشان با اخلاق خوش و احترام به همسر و فرزندان، آرامش و محبت را در خانه برپا کرده بودند. نبودن آرامش روحی و روانی در خانواده مسئله‌ای است که تمام دنیا در حال حاضر از آن رنج می‌برد و نبودن این مسئله سبب فروپاشی خانواده می‌شود. امام (ره) همیشه به همسر خویش احترام می‌گذاشت و تمام سعی خود را می‌کرد که آرامش را برای همسر و خانواده‌اش فراهم کند، حضرت امام در زندگی و سلوک خانوادگی چه در مقام همسر و چه پدر، نمونه متعالی و الگویی جاودانه از یک زندگی موفق هستند.

۲- مدیریت زندگی مشترک

مرد به حکم عقل و شرع، سمت سرپرستی خانواده را بر عهده دارد؛ زیرا مرد به حکم آیه ۳۴ سوره نساء که خداوند بلند مرتبه می‌فرماید: «الرجال قوامون على النساء بما فضل الله بعضهم على بعض»، باید نگهبان و پاسدار و سرپرست زندگی مشترک باشند؛ علاوه بر این، تأمین هزینه زندگی نیز بر عهده اوست و از آن طرف زن وظیفه اصلی تعلیم و تربیت کودکان را دارد و حضرت امام (ره) می‌فرمایند: خانه را کم‌نگیرید، تربیت بچه کم نیست؛ اگر کسی بتواند یک نفر را تربیت کند، خدمت بزرگی به جامعه کرده است. ایشان معتقد بودند که تربیت فرزند از مرد بر نمی‌آید و این دقیقاً به زن بستگی دارد؛ چون زن عاطفه بیشتری دارد و قوام خانواده هم باید بر اساس محبت و عاطفه باشد. (رجایی، ۱۳۸۴، ص ۳۳)

هماهنگ کردن این توانایی‌ها در زن و مرد، سعادت خانوادگی آنها را تأمین می‌کند.

حضرت امام (ره) در منزل طوری رفتار می‌کردند که دموکراسی بر فضای خانه حاکم باشد نه استبداد. از آیت الله فاضل لنکرانی نقل شده است: که امام (ره) در منزل هیچ‌گونه تحمیل و استبدادی را نسبت به همسر و فرزندان خود اعمال نمی‌کردند و برای آنها نوعی آزادی قائل بودند؛ چنان‌که حتی به وسیله سؤال نمی‌خواستند که عقیده خود را تحمیل کنند و تنها محدودیتی که در خانواده امام (ره) وجود داشت، رعایت مسائل دینی بود. (ستوده، ۱۳۷۴، ص ۷۲)

و یا مدیریت خانه به عهده حضرت امام (ره) بود، اما امام (ره) اداره امور منزل را به‌طور کامل در اختیار خانم قرار داده بود و هیچ‌گونه دخالتی نمی‌کردند و اگر دخالتی بود فقط در حد اطلاع بود.

۳- معنویت؛ رکن اصلی زندگی

توجه به اهداف ارزشی اسلام در خانواده از جمله قرب معنوی و رشد دینداری افراد، برخورداری اعضا از اعتقادات دینی در ابعاد خداشناسی، معاد، و نقش انبیاء الهی خانواده را کارآمد می‌کند و سبب استحکام خانواده می‌شود. (سالاری فر، ۱۳۸۷)

بنای اصلی ازدواج بر پاکی و تقوا نهاده شده است. این پاکی شامل رفتارها و گفتارهای نیکو، برکناری از عوامل ریا و فریب و سایر اصول اخلاقی و انسانی است. باید توجه داشت که تقوا برای یک زن و مرد شرافتمند امری ضروری است؛ زیرا زن و شوهر سرمایه اصلی‌شان اسلام است و اساس اسلام نیز تقوا و خودنگهداری؛ و اگر این دو نسبت به این امر بی‌توجه باشند، علاوه بر از دست رفتن این سرمایه عظیم الهی، امنیت و ثبات خانواده نیز به چالش کشیده خواهد شد.

در جای‌جای سیره امام (ره) که مورد مطالعه قرار گرفته شد، حضرت امام (ره) از همسر و فرزندان خود فقط می‌خواستند که گناه نکنند و مسائل دینی را رعایت کنند.

۴- توجه کامل به حقوق یکدیگر

رعایت حقوق از سوی زن و شوهر و فرزندان، سبب می‌شود که اولاً مرز مسئولیت‌ها نسبت به یکدیگر معلوم شود؛ به گونه‌ای که هر یک از زوجین دریابند که چه راه و روش و چه مشی مشخصی را باید در پیش گیرند. و ثانیاً، سبب پیدایش امنیت در محیط خانه می‌شود و حدود توقعات اعضای خانواده از یکدیگر معلوم می‌گردد. ثالثاً، موجب ایجاد عدالت در خانواده می‌گردد و عدالت اساس تمام نظام‌های انسانی است. (مجلسی، ۱۹۸۳، ص ۸۳)

هر یک از زن و مرد، بر اساس آن، برای خود و دیگران مرزی قائل می‌شوند و سعی می‌کنند از آن حد و مرز تجاوز نکنند. مجموعه این عوامل موجب رشد و تعالی خانواده و در سطحی کلی‌تر، سبب رشد جامعه انسانی خواهد بود.

همسر امام (ره) بیان می‌کند: اوایل زندگی مان، به من می‌گفتند: من به تو کاری ندارم به هر صورت که میل داری لباس بخر و بپوش، اما آنچه از تو می‌خواهم این است که واجبات را انجام بدهی و محرمات را ترک بکنی، یعنی گناه نکنی. (رجایی، ۱۳۸۴)

و یا از خانم زهرا مصطفوی نقل شده است: که امام (ره) بسیار به قانون منزل اهمیت می‌داد؛ مثلاً اگر مادرمان یک قانون برای منزل وضع کرده باشد، ایشان حتماً رعایت می‌کنند. (همان، ص ۸۲)

۵- خلق نیکو؛ ثروت زندگی

نقش حسن خلق در تأمین سعادت زندگی زناشویی، بسیار عمیق و فراگیر است و بر تمام شئون زندگی، از قبیل روابط اخلاقی زن و شوهر و نیز شیوه تربیت فرزندان اثر می‌گذارد. انسان خوش خلق همواره با زبانی نرم، با دیگران سخن می‌گوید و بدین ترتیب، آنان را تحت تأثیر قرار داده، محبت آنان را به خود جلب می‌کند. یکی از مهم‌ترین روش‌های حل مشکلات و درگیری‌های خانوادگی، خوش برخوردی و رفتار نیکوست. با نیک‌خویی می‌توان آتش خشونت و کدورت را خاموش کرد و محیطی آکنده از صفا و دوستی به وجود آورد و زندگی را شیرین و گوارا ساخت.

رسول اکرم (ص) بزرگ‌ترین و شریف‌ترین انسان‌ها را کسانی می‌داند که نسبت به خانواده خویش خوش رفتار باشد. در مدح اهمیت خلق نیکو در میان زوجین می‌فرماید: بهترین شما کسی است که با خانواده‌اش خوش رفتار باشد و من از همه شما با خانواده‌ام خوش رفتارترم. (صالحی، ۱۳۸۵، ص ۷۹)

این مسئله به خوبی در زندگی حضرت امام(ره) مشهود بود و این خوش خلقی امام(ره) نه تنها در خانواده بلکه در میان امت اسلامی ایران شناخته شده بود.

۶- رعایت نظافت و طهارت

رعایت نظافت و طهارت و رعایت مسائل بهداشتی، نقشی مؤثر و اساسی در ایجاد علاقه و محبت در میان زوجین دارد و در حفظ پاکدامنی آنان نیز مؤثر است. هر کس بر اساس فطرت خویش، از آراستگی و زیبایی لذت می‌برد و از زشتی و مراعات نکردن مسائل بهداشتی و نظافت متنفر است. در اسلام، به مردان و زنان مؤمن، بسیار سفارش شده است که خود را برای همسران خود بیارایند و آنها را در حفظ پاکدامنی یاری کنند و موجبات ایجاد زندگی محترمانه و ریشه‌دار را فراهم سازند.

خانم فریده مصطفوی نقل می‌کند: وارد اتاق امام که می‌شوید، انگار وارد بهشت شده‌اید، چون بوی عطر می‌دهد، به خاطر این که آقا روزی چند بار ادکلن و عطر استفاده می‌کنند. (رجایی، ۱۳۸۴، ص ۱۶)

۷- روحیه گذشت و بزرگواری

از دیگر صفاتی که مرد و زن در کانون خانواده باید داشته باشند، گذشت و خطاپوشی است. اغماض زن و شوهر از لغزش‌ها و کارهای ناپسند یکدیگر در محیط خانواده، از اهمیت فراوانی برخوردار است و بی‌توجهی به آن، صمیمیت و آسایش حاکم بر خانواده را به محیط پر از اضطراب، بدبینی، عصبانیت و عیب‌جویی تبدیل می‌کند. بهترین راه به دست آوردن آرامش و سلامت روان و رهایی از اضطراب و بی‌اعتمادی، گذشت و چشم‌پوشی از اشتباهات همسر است.

خانم فریده مصطفوی نقل می‌کند: در خانه امام(ره)، کمتر اختلافی پیش می‌آمد و در صورت بروز اختلافی ایشان ما را به گذشت دعوت می‌کردند. (همان، ص ۱۸)

بحث و نتیجه‌گیری

برخورد امام خمینی(ره) با همسرشان نمونه کامل نوگرایی در اندیشه و عمل است. با وجود این که حضرت امام(ره) در زمانی زندگی می‌کردند که بر اکثر خانواده‌ها پدرسالاری حاکم بوده است، ولی برخورد ایشان با همسرشان نشان‌دهنده فضای مهر و محبت حاکم بر منزل ایشان بود؛ یعنی نه پدرسالاری و نه مدرسالاری، بلکه آنچه حاکم بود احترام، همدلی، محبت، خوش اخلاقی و ... بود و این‌ها همه نشان از خروج دین در بطن زندگی است که باعث چنین فضایی در منزل می‌شود.

حضرت امام(ره) با توجه به شناختی که نسبت به زن داشت و به گوهر وجودی زن پی برده بود شخصیت زن را تکریم می‌کرد و به همسر خود ارج می‌نهاد و همواره این جمله را در سخنان ایشان می‌بینیم که به خانم‌ها می‌فرمایند: «مردها در دامن شما بزرگ شدند؛ شما تربیت‌کننده مردها هستید. قدر خودتان را بدانید. اسلام قدر شما را می‌داند.» (صحیفه امام، ج ۶، ص ۳۵۸)

حتی در سخنان ایشان نیز هست که می‌فرمایند: در این نهضت، زنان حق بیشتری از مردان دارند، زنان مردان شجاع را در دامان خود بزرگ می‌کنند و قرآن کریم انسان‌ساز است و زن نیز انسان‌ساز است. (همان، ص ۳۰۰)

حضرت خواهان همسری فعال از لحاظ فکری بود نه همسر منفعل و بی‌تفاوت و ایشان برای تحقق این امر حتی به تعلیم درس به همسرشان می‌پرداختند.

ایشان نه خواهان همسر سنت‌گرا بود و نه همسر تجددگرا، بلکه خواهان همسر اصولگرا بود؛ یعنی همسری که قرآن را به عنوان یک اصل در جای جای زندگی خویش به کار گیرد.

این نوگرایی حضرت امام ناشی از مضامین دینی است که از قرآن و سنت سرچشمه می‌گیرد و رفتار ایشان با خانواده‌شان پیامبرگونه بود.

آن حضرت نکات راهبردی و کلیدی را در نحوه تعامل و رفتار زوجین بیان فرمودند. از مجموع مواردی که در حد این مقاله عنوان شد، نکات ذیل از اهمیت ویژه‌ای برخوردار است:

۱- راه رسیدن به کمال و معنویت در سایه تشکیل خانواده به وجود می‌آید و همین موجب سعادت و به دست آوردن ثمرات دنیوی و اخروی می‌گردد.

۲- ازدواج در دیدگاه حضرت امام(ره) راهی برای رسیدن به آرامش روحی و روانی و کسب کمالات اخلاقی و تولید نسل بشری به شمار می‌رود.

۳- حقوقی که شارع مقدس برای هر کدام از زوجین مقرر نموده، متناسب با ویژگی‌های فطری و روانی و ظرفیت‌های موجود آنان است و هیچ‌گونه تبعیض و بی‌عدالتی در این حقوق وجود ندارد؛ به ویژه در مسئله مدیریت زندگی و تصمیمات کلان زندگی که از حقوق و وظایف اصلی مرد است. باید دانست که از نظر امام خمینی(ره) هر یک از حقوق و تکالیف زن و شوهر همچون تأمین هزینه‌های خانواده، رعایت عدالت، پاسداری از ارزش‌های خانواده و حفظ عفت، همگی در جهت کمال خانواده است.

۴- اخلاق و معنویت پایه زندگی مشترک است، مسائل مادی نقش ابزار و وسیله جانبی و کمکی را در زندگی بر عهده دارد و آن حضرت این دو خصلت را بزرگ‌ترین سرمایه زندگی مشترک می‌داند.

۵- اظهار عشق و محبت نسبت به همسر و این‌که زوجین در رفتار و گفتار ثابت نمایند که همدیگر را دوست دارند، از نکات ظریفی است که حضرت امام(ره) همواره در زندگی به آن توجه داشتند.

۶- در نظام تربیتی امام خمینی(ره)، خانواده به عنوان محلی برای تربیت و پرورش فکر و تعالی روح انسانی، از ارزش ویژه‌ای برخوردار است؛ زیرا مبنای بروز و ظهور عواطف انسانی و رکن عمده جامعه است. (امام خمینی، ۱۳۶۹)

۷- ویژگی امام(ره) در برخورد با مسائل خانواده، رعایت حرمت و درک شخصیت زنان بود. یعنی همسر را به عنوان خدمتکار یا عنصری که در خانه باید تدارکات و خدمات خانه را عهده‌دار شود، نمی‌دانستند. همسر را به عنوان یک همراه، همراز و همفکر می‌دانستند هیچ‌گاه به همسرشان فرمانی ندادند که چیزی بیاور و چیزی را ببر یا این کار را بکن و این کار را نکن. اما خودشان مکرراً این کار را برای خانم انجام می‌دادند.

درمجله پیوند، یارآفتاب، قسمت ۲ آمده است :

همسر امام وقتی از «آقا» سخن می‌گوید، چشمهایش پر از اشک می‌شود؛ آنگاه که مهربانی‌هایش را به زبان می‌آورد، بغض در گلو، مانع گفتگوست و وقتی به ناملایماتی که بر «او» رفته می‌رسد، چهره در دست پنهان می‌کند که حکایت از شکستن بغض دارد.(به نقل از سایت: www.jamaran.ir)

و این توصیفات از همسر امام همه نشان‌دهنده عشق است که بین ایشان و حضرت امام(ره) وجود داشت، که با وجود رحلت ایشان جاویدان مانده بود.

امید است که زندگی حضرت امام و رابطه ایشان با همسرشان الگویی باشد برای جوانان ایران اسلامی که یاد گیریم دین مبین اسلام را در تمام شئون زندگی خویش به کار گیریم.

Archive of SID

منابع

- ۱- قرآن کریم.
- ۲- امینی، آیت الله ابراهیم (۱۳۷۸) *آیین همسرداری یا اخلاق خانواده*، تهران: اسلامی.
- ۳- جایگاه زن در اندیشه امام خمینی (ره)، (تابستان ۱۳۷۶)، چاپ چهارم، استخراج و تنظیم: مؤسسه تنظیم و نشر آثار امام خمینی (ره) با همکاری مرکز مطالعات و تحقیقات فرهنگی وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی.
- ۴- حافظ‌نیا، محمدرضا (۱۳۸۷) *مقدمه‌ای بر روش تحقیق در علوم انسانی*، چاپ چهاردهم، تهران: سمت.
- ۵- رجایی، غلامعلی (۱۳۸۴) *برداشت‌هایی از سیره امام خمینی (ره)*، چاپ پنجم، تهران: مؤسسه تنظیم و نشر آثار امام خمینی (مؤسسه چاپ و نشر عروج)، چاپ پنجم.
- ۶- زمخشری، ابوالقاسم محمود بن عمر (۱۳۶۶ ه.ق) *الکافی الشافی*، ج ۱، بیروت: دارالکتب العربی.
- ۷- سالاری فر، محمدرضا (۱۳۸۷) *خانواده در نگرش اسلام و روان‌شناسی*، چاپ چهارم، تهران: سمت، بهار.
- ۸- ستوده، امیررضا (۱۳۷۴)، *پایه پای آفتاب*، ج ۱ تا ۴، تهران: پنجره.
- ۹- صالحی، غلامرضا (آذر ۱۳۸۵) *"پیامبر اعظم و همسرداری مطلوب: راهکارها و آسیب‌ها"*، ماهنامه معرفت، شماره ۱۰۸.
- ۱۰- *صحیفه امام*، (۱۳۸۵)، مؤسسه تنظیم و نشر آثار امام خمینی، تهران.
- ۱۱- مجلسی، محمد باقر، *بحارالانوار*، ج ۷۱، مؤسسه الوفا، ۱۹۸۳ میلادی.
- ۱۲- www.jamran.ir